

Jari Sarja

Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan toimiala- ja työpaikkarakenne

LAPIN AMKIN JULKAISUJA
Sarja C. Oppimateriaalit 1/2020

Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan toimiala- ja työpaikkarakenne

Jari Sarja

Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan toimiala- ja työpaikkarakenne

Sarja C. Oppimateriaalit 1/2020

© Lapin ammattikorkeakoulu ja tekijät

ISBN 978-952-316-347-8 (nid.)

ISSN 2342-2505 (painettu)

ISBN 978-952-316-348-5 (pdf)

ISSN 2342-2513 (verkkojulkaisu)

Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja

Sarja C. Oppimateriaalit 1/2020

Kirjoittaja: Jari Sarja

Kansikuva: Lapin Materiaalipankki | Stora Enso

Taitto: Lapin AMK, viestintäyksikkö

Lapin ammattikorkeakoulu

Jokiväylä 11 C

96300 Rovaniemi

Puh. 020 798 6000

www.lapinamk.fi/julkaisut

Lapin korkeakoulukonserni LUC on yliopiston ja ammattikorkeakoulun strateginen yhteenliittymä. Konserniin kuuluvat Lapin yliopisto ja Lapin ammattikorkeakoulu.

www.luc.fi

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.

Sisällys

YLEISTÄ	7
KOHDEALUEEN TYÖPAIKKOJEN TOIMIALARAKENNE	9
MUITA HUOMIOITA KOHDEALUEEN ELINKEINORAKENTEESTA	13
KOHDEALUEEN SUURIMMAT TYÖNANTAJAT	15
KLUSTERIT ELI OSAAMISKESKITTYMÄT	17
LÄHTEET	19
KIRJOITTAJA	20

Yleistä

Tämän julkaisun tarkoituksena on kertoa lukijalle, mistä pohjoisen Suomen työpaikat tällä hetkellä koostuvat. Tietoa etsiessäni huomasin, että valmiita tietoja ja taulukoita ei ole suoraan saatavilla, ja esimerkiksi Tilastokeskuksen julkaisemissa tilastoissa haluttu tieto täytyy koostaa useista eri lähteistä. Lisäksi Tilastokeskuksen materiaalien tutkiminen on aikaa vievää ja verrattain hankalaakin.

Pohjoinen Suomi on tässä yhteydessä rajattu koskemaan Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntia (myöhemmin maakunnista yhdessä puhuttaessa käytetään nimitystä kohdealue). Pohjois-Pohjanmaa on otettu tarkasteluun mukaan siitä syystä, että merkittävä osa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (myöhemmin yamk) suorittavista opiskelijoista tulee sieltä (katso s. 17), ja toisaalta se on Lapin maakunnan lähin, ja maan neljänneksi suurimpana maakuntana myös merkittävä työssäkäyntialue kotimaassa.

Tässä julkaisussa on huomioitu Tilastokeskuksen vapaasti jaettavan materiaalin käyttölupa CC-BY-4.0 -lisenssi. Tämä tarkoittaa sitä, että se on JHS 189 -suosituksen mukainen käyttölupa julkishallinnon avoimia tietoaaineistoja varten. Se antaa oikeuden kopioida, muokata ja jakaa aineistoja edelleen joko alkuperäisessä tai muutetussa muodossa. Aineistoja voi myös yhdistää muihin aineistoihin ja käyttää sekä kaupallisiin että epäkaupallisiin tarkoituksiin. Julkaisussa käytetyt logot ovat kopioitu ao. yritysten materiaalipankeista. Toinen huomioitava seikka tilastoja tutkittaessa on, että Tilastokeskuksen tilastot julkaistaan usein sykleissä, eikä välttämättä vuosittain. Kaikissa tässä julkaisussa esitetyissä materiaaleissa on käytetty uusinta saatavilla olevaa tilastoa. Tilastot jakautuvat vuosille 2013-2018, ja julkaisuvuodet on merkitty tekstiviitteisiin. Kolmantena huomioitavana seikkana näitä tilastoja tulkittaessa on huomioitava, että Suomessa on kaikkiaan 19 maakuntaa. Tilastokeskus ei saa aina kaikkea tilastoimaansa tietoa perusjoukoista (jonka tässä kontekstissa muodostaa maakunnat), ja sen takia eri tilastoissa verrokkimaakuntien määrä vaihtelee. Esimerkiksi alkutuotannon ja jalostuksen työpaikkaosuustarkasteluista puuttuu Ahvenanmaa, mutta se on mukana palvelutyöpaikkojen tarkastelussa. Kohdealueemme maakunnat ovat kuitenkin näissä tilastoissa mukana.

Tämä julkaisu toimii pohjana yamk:n yhteisen orientaatiopäivän esitykseeni, mutta uskon tämän palvelevan yleissivistävänä aineistona kaikkien koulutusalojemme opettajia ja opiskelijoita. Vaikka teksti on kirjoitettu yamk:n näkökulmasta, on se varmasti

soveltuvaa materiaalia myös perustutkintojen opinnoissa aihetta käsiteltäessä, joko esittelyissä tai opetuksessa. Opiskelijalle tämän pitäisi antaa selkeä kuva esimerkiksi toimialoista ja paikoista, joissa työpaikat sijaitsevat. Materiaali saattaa olla hyödyksi jopa korkeakoulumme toimintaympäristön esittelyissä ulkopuolisille sidosryhmille.

Katson, että yleissivistävän ja alueellisen aiheen esittely istuu hyvin liiketalouden alan yliopettajan toimeen paitsi sisällöllisesti, myös koulutusohjelman opiskelijarakenteen vuoksi (katso s. 17).

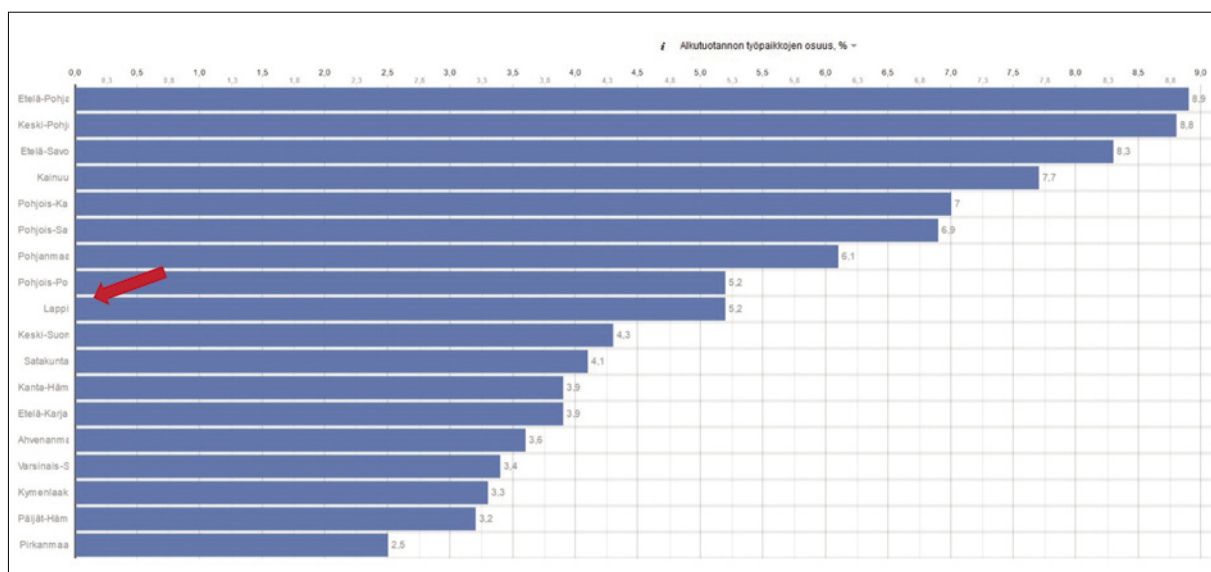
Tämän julkaisun sähköinen versio löytyy osoitteesta

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-316-348-5>

Kohdealueen työpaikkojen toimialarakenne

Toimialojen karkea jaottelu on tässä tehty Tilastokeskuksen jaottelun mukaan alkutuotantoon, jalostukseen ja palveluihin. Alkutuotannolla tarkoitetaan tässä maa-, riista-, metsä- ja kalataloutta sisältäen eläinten hoidon ja kasvatuksen. Jalostuksella tarkoitetaan teollisuutta ja rakennustoimintaa. Palvelut sisältävät kaupan, majoitus- ja ravitsemistoiminnan, liikenteen, liike-elämän palvelut sekä kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut, rahoitus- ja vakuutustoiminnan ja *julkiset palvelut*.

ALKUTUOTANNON osuus kaikista työpaikoista (kuva 1) sekä Lapissa että Pohjois-Pohjanmaalla on 5,2%, ja tällä osuudella ne edustavat 18 maakunnan mediaania (suurin osuus Etelä-Pohjanmaalla 8,9% ja pienin Pirkanmaalla 2,5%). Väkilukuun suhteutettuna maakunnat ovat siis hyvin samankaltaiset alkutuotannon työpaikkojen määrän suhteen, ja alkutuotanto eroaakin maakunnissa vain [alku]tuotteiden osalta.

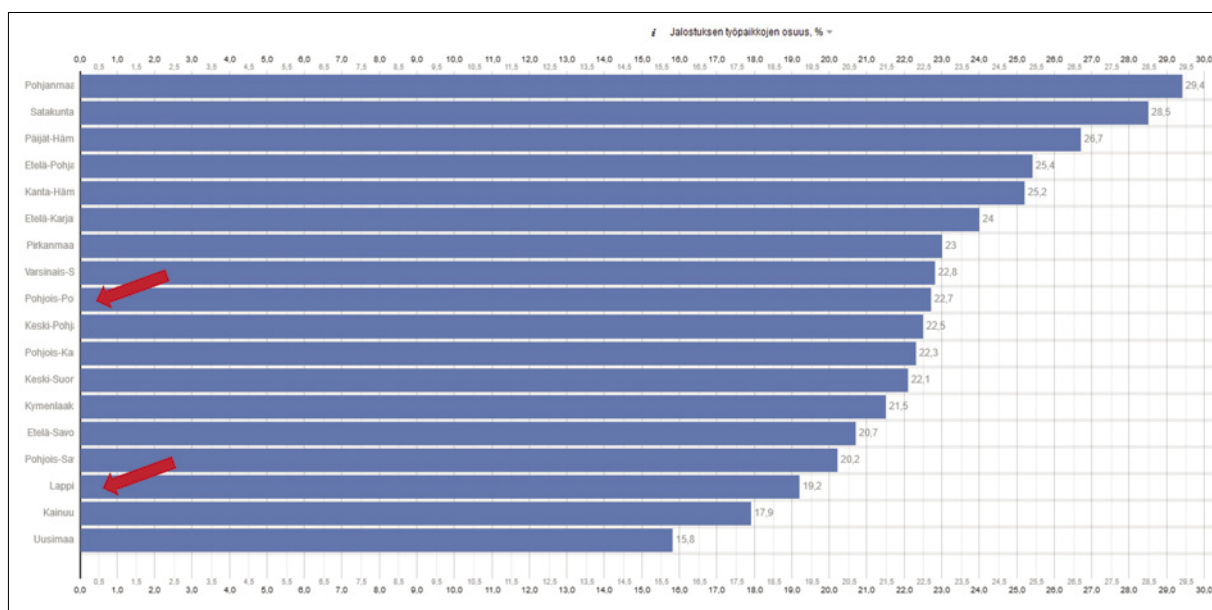
Kuva 1. Alkutuotannon työpaikkojen osuus maakunnittain (Tilastokeskus 2013)

Siinä missä alkutuotannon työpaikkojen määrällä mitattuna kohdealueen maakunnat ovat identtisiä, tutkittaessa jalostuksen ja palveluiden työpaikkojen määrää maakuntien elinkeinorakenteelliset erot tulevat selkeästi esiin (kuvat 2 ja 3). Pohjois-Pohjanmaa on maakunnista selkeästi teollistuneempi, ja Lapin kunnostautuminen matkailun toimialalla korostuu palvelualan työpaikkojen suurella osuudella. Jalostuksen toimialalle kuuluva rakennustoiminta noudattelee teollisuuden trendejä; mitä enemmän teollisuutta sitä enemmän on myös rakennustoimintaa.

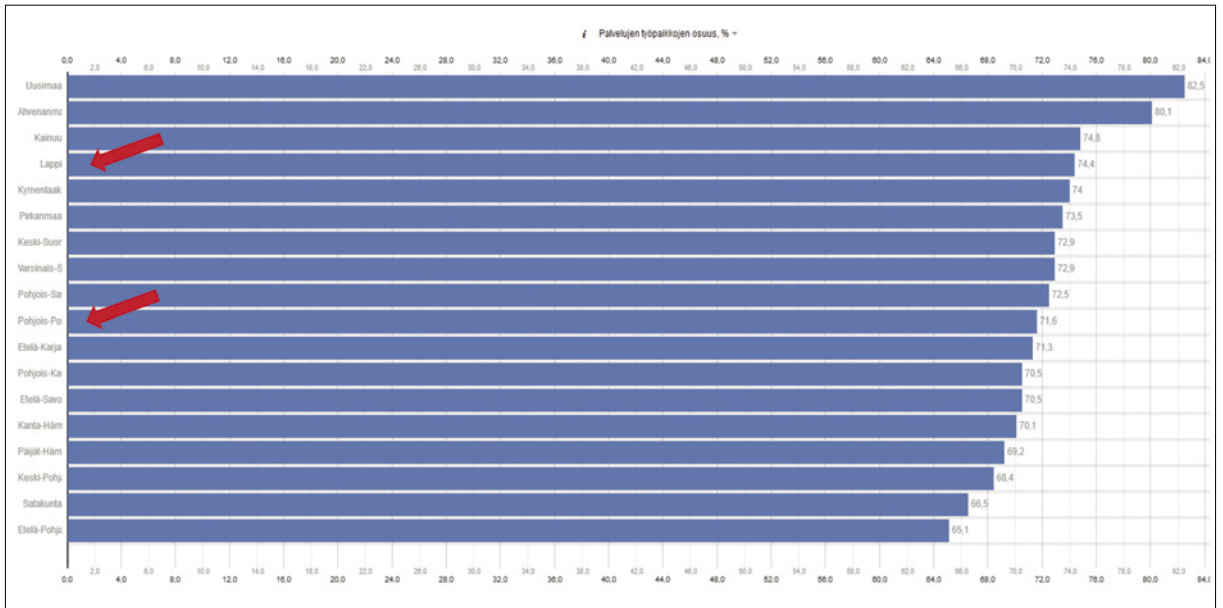
JALOSTUKSEN työpaikkojen osuudessa Pohjois-Pohjanmaa edustaa 18 maakunnan mediaania (22,7%), ja Lapissa näitä työpaikkoja on prosentuaalisesti kolmanneksi vähiten Suomen maakunnista (19,2%) huolimatta Meri-Lapin alueen suurteollisuudesta. Eniten jalostuksen työpaikkoja on yritteliäisyydestään ja energiateollisuuden klusterista tunnetulla Pohjanmaalla (29,4%) ja vähiten alueellisesti ahtaalla Uudellamaalla (15,8%).

PALVELUALAN työpaikkojen osuudessa Pohjois-Pohjanmaa sijoittuu puolenvälin tuntumaan kaikista maakunnista (71,6%), ja Lapissa niitä on suhteutettuna neljänneksi eniten (74,4%). Suurin palvelualan työpaikkojen osuus on väkirikkaalla Uudellamaalla, ja pienin maatalousvoittoisella Etelä-Pohjanmaalla.

Näitä tilastoja tulkittaessa on hyvä katsoa myös hieman visualisoidun tiedon taakse numeroihin. Ääripäiden tapaukset (maakunnat) poikkeavat toisistaan merkittävästi, mutta keskipajukkoa edustavat tapaukset ovat elinkeinorakenteeltaan verrattain homogeenisia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että keskipajukon maakuntien sijoitukset saattaisivat muuttua keskenään merkittävästikin vain prosentin kymmenyksien muutoksilla, ja tämä antaa jonkin verran virhemarginaalia vertailuun.

Kuva 2. Jalostuksen työpaikkojen osuus maakunnittain (Tilastokeskus 2016)

Kuva 3. Palveluiden työpaikkojen osuus maakunnittain (Tilastokeskus 2016)

Muita huomioita kohdealueen elinkeinorakenteesta

Alueelle on tyypillistä pitkät välimatkat ja harva asutus (Valtion ympäristöhallinto 2020), mutta koska alueella on kuitenkin runsaasti matkailuteollisuutta (Lappi), jalostusteollisuutta (Pohjois-Pohjanmaa ja Meri-Lappi) sekä merkittäviä asumiskeskittymiä (Oulun, Kemi-Tornion ja Rovaniemen alueet), on alueella ja alueelle erinomaiset kulkuyhteydet.

Suomen kuudesta vilkkaimmasta lentoasemasta peräti neljä sijaitsee kohdealueella (2. Oulu, 3. Rovaniemi, 4. Kittilä ja 6. Ivalo). Muita lentoasemia, joilta on säännöllistä reittiliikennettä ovat Kemi-Tornio ja Kuusamo. Hyvää lentoliikenteen infraa selittää kannattavalle lentomatkustamiselle tarpeeksi pitkä matka pääkaupunkiseutuun ja muihin Etelä-Suomen kaupallisiin ja hallinnollisiin keskuksiin, sekä Lapin alueen vetovoima matkailukohteenä.

Oulu ja Kemi (maantieteellisesti Keminmaan keskusta *Laurila*) toimivat rautateiden risteysasemina. Pohjois-Pohjanmaan läpi kulkee etelästä Suomen päärata Helsinki-Seinäjoki-Oulu, ja kaakosta Helsinki-Kouvola-Kajaani-Oulu. Oulusta pohjoiseen lähtevä rautatie haarautuu Kemin pohjoispuolella Tornion kautta Kolariin, ja Rovaniemen kautta Kemijärvelle meneviin rataosuuksiin. Kaikilla näillä rataosuuksilla on niin tavara- kuin henkilöliikennettä, joskin henkilöliikenteen vuorot harvenevat asutuksen harventuessa pohjoista kohti mentäessä.

Kohdealueella sijaitsee neljä rahtiliikennesatamaa; Rahja (Kalajoki), Raahe, Oulu, Kemi ja Röyttä (Tornio).

Aluetta halkoo myös valtatie 4 (Helsinki-Utsjoki), 5 (Heinola-Sodankylä), 8 (Turku-Oulu) 20 (Oulu-Kuusamo), 21 (Tornio-Kilpisjärvi) 22 (Oulu-Kajaani) ja 29 (Keminmaa-Tornio).

Kohdealueella sijaitsee myös suuri osa Suomen virallisista rajanylityspaikoista Ruotsiin, Norjaan ja Venäjälle, sekä Tornio-Haaparannan kaksoiskaupunki.

Kuljetus ja varastointi on toimialana merkittävä työllistäjä kohdealueella, vaikka yksittäiset toimijat eivät ylläkään suurimpien työnantajien joukkoon. Kaikkiaan kuljetusala työllistää alueella yhteensä yli 11 500 työntekijää.

Kohdealueella sijaitsee neljä korkeakoulua, Lapin yliopisto, Lapin ammattikorkeakoulu, Oulun yliopisto ja Oulun ammattikorkeakoulu.

Kohdealueen suurimmat työnantajat

Kohdealueen suurimpia (*ei siis kaikkia*) työnantajia tarkasteltaessa huomaamme heti, että valtaosa niistä on julkisen hallinnon toimijoita, tai valtion ja kuntien omistamia osakeyhtiöitä (kuten esimerkiksi Lapin ammattikorkeakoulu Oy). Tarkastelemme tässä kohdealueen maakuntien kahtakymmentä (20) suurinta työnantajaa. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen vuoden 2018 vuositilastoon.

Suurimpia julkisen puolen työnantajia kohdealueella ovat molempien maakuntien suurimmat kaupungit ja kunnat, eritasoiset sote-palveluiden yhtymät, sekä mm. kaikki kohdealueen korkeakoulut¹. Pelkästään Lapin pinta-ala on vajaan kolmanneksen koko Suomen pinta-alasta (Valtion ympäristöhallinto 2020) ja siksi alueelle on ominaista puolustusvoimien ja poliisihallinnon sijoittuminen suurimpien työnantajien joukkoon. Pohjois-Pohjanmaalla mainittujen julkisten toimijoiden lisäksi suurimpien työnantajien joukkoon mahtuu myös Posti Oy.

Yksityisten työnantajien osuus suurimmista maakunnan työnantajista on noin 30% Lapissa ja vain 20% Pohjois-Pohjanmaalla. Listauksen kymmenen suurinta yksityisen sektorin työnantajaa kohdealueella koostuvat juuri mainituista työnantajayrityksistä. Nämä yritykset toimivat terästeollisuudessa ja sen raaka-aineen hankinnassa, paperi- ja selluteollisuudessa sekä kaivostoiminnassa. Poikkeuksen näihin toimialoihin tuovat vain tietoliikennejätti Nokia, joka edelleenkin (vain murto-osan kokoisena parhaimmista päivistään Pohjois-Pohjanmaan ja Oulun alueella) on koko kohdealueen toiseksi suurin yksityinen työnantaja. Osuuskauppa Arina yltää molemmissa maakunnissa suurimpien työnantajien joukkoon, ja työllistää kohdealueella yhteensä vajaat 1900 ihmistä (Tilastokeskus 2020).

1. Alkuperäisen tilaston mukaan Pohjois-Pohjanmaan neljänneksi suurin työnantaja on Suoratyö Oy sijaismaksaja. Tämä on jätetty tarkastelusta pois, koska se ei edusta yhtä tiettyä työnantajaorganisaatiota. Tämän takia Pohjois-Pohjanmaan 20. suurimaksi työnantajaksi on tässä julkaisussa nostettu Oulun ammattikorkeakoulu, jossa on 614 työntekijää (Asiakastieto 2020).

Kohdealueen suurimmat työnantajaorganisaatiot:

Pohjois-Pohjanmaa		Lappi	
1 Oulun kaupunki	11 139	1 Rovaniemen kaupunki	2988
2 Pohjois-Pohjanmaan Sairaanhoidopiirin kuntayhtymä	6 164	2 Lapin Sairaanhoidopiirin kuntayhtymä	1832
3 SSAB Europe Oy	2 796	3 Outokumpu Stainless Oy	1811
4 Oulun yliopisto	2 468	4 Kemin kaupunki	1341
5 Nokia Solutions and Networks Oy	2 333	5 Tornion kaupunki	1239
6 Osuuskauppa Arina	1 303	6 Länsi-Pohjan sosiaali- ja terveyspalvelujen ja sairaanhoidopiirin kuntayhtymä	805
7 Peruspalvelukuntayhtymä Kallio	1 183	7 Puolustusvoimat	769
8 Kuusamon kaupunki	1 140	8 Sodankylän kunta	761
9 Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä	1 088	9 Kittilän kunta	631
10 Raahen kaupunki	1 044	10 Stora Enso Veitsiluoto Oy	604
11 Kempeleen kunta	1 001	11 Lapin Yliopisto	599
12 Oulunkaaren kuntayhtymä	995	12 Osuuskauppa Arina	584
13 Kalajoen kaupunki	958	13 Kemijärven kaupunki	584
14 Ylivieskan kaupunki	955	14 Inarin kunta	519
15 Koulutuskuntayhtymä OSAO	856	15 Poliisihallitus	481
16 Posti Oy	803	16 Boliden Kevitsa Mining Oy	460
17 Muhoksen kunta	687	17 Keminmaan kunta	450
18 Limingan kunta	637	18 Outokumpu Chrome Oy	445
19 Stora Enso Oulu Oy	626	19 Lapin ammattikorkeakoulu Oy	443
20 Oulun ammattikorkeakoulu Oy	614	20 Agnico Eagle Finland Oy	441

(mukaillen Tilastokeskus, yritysrekisteri 2018)

Kuva 4. Kohdealueen suurimmat yksityiset työnantajat

Klusterit eli osaamiskeskittymät

Klusterin eli osaamiskeskittymän käsite on teknologian kehittymisen ja välimatkojen merkityksen vähenemisen myötä muuttanut merkitystään. Sama koskee vuosituhannen alussa vahvana ollutta klustereihin perustuvaa (x)polis -ajattelua. Aiemmin klusterit (esim. Sarja 2013) ja polikset (esim. Jauhiainen 2006) tarkoittivat maantieteellisesti ja alueellisesti rajoittunutta saman toimialan yrityskeskittymää, jossa mukana oli usein myös tutkimuslaitoksia ja muita julkisia toimijoita. Nykyisin klusterin käsitteestä on pudonnut tuo alueellinen raja pois, eikä polis-ajattelustakaan enää paljoa keskustella. Esimerkkinä tällaisista toimialueella voimakkaasti identifioituneista osaamiskeskittymistä takavuosilta voidaan mainita vaikkapa Raahen Steelpolis, Kemmin digipolis, Kuusamon naturpolis tai Oulun technopolis, jotka nykyisin tarkoittavat lähinnä kaupunginosan, yrityksen tai kehittämiskeskuksen nimeä. Elinkeinorakenteen ja ammatillisen [korkea]koulutuksen muuttaessa painopistettään osa klustereista on hävinnyt kokonaan, kuten Raahen Softpolis tai Tornion Mediapolis.

Nykyisin klustereista puhuttaessa sillä tarkoitetaan lähinnä toimialaa, jolla yritys tai organisaatio toimii. Kohdealueella sijaitseva organisaatio saattaa olla verkostoitunut hyvinkin koko maan, tai jopa maailman laajuiseen toimialaklusteriin. Vaikka alueellinen raja keskustelusta onkin vähitellen hävinnyt, voidaan silti todeta, että alueiden sisällä kehittyneet osaamiset ja yrityskeskittymät ovat tuoneet alueille niille tyypillisen elinkeinorakenteen. Lapin veturina toimii edelleen matkailuala, Raahen on suomalaisen teräsosaamisen keskittymä, ja Oulu edelleen maan mittakaavassa merkittävä ICT-alan keskus.

CASE LIIKETOIMINTAOSAAMISEN JOHTAMINEN YAMK-KOULUTUSOHJELMA – 2019 RYHMÄ

Syksyllä 2019 liiketoimintaosaamisen johtamisen yamk-koulutuksessa aloittaneessa ryhmässä oli 27 opiskelijaa. Heistä yksityisellä sektorilla työskenteli 70%, ja julkisella sektorilla 30%. Tämä jakauma on hyvin linjassa sen tilaston kanssa, että Lapin työpaikoista 64% on yksityisellä sektorilla (ml. valtioenemmistöiset osakeyhtiöt), ja 36% julkisella sektorilla. Tämä on selvä signaali siitä, että tällainen toimiala- ja työnantajakatselmointi ei voi kattaa ainoastaan yksityisiä työnantajia. Myös koulutusohjelman

kaikkien opintojaksojen sisällöt palvelevat hyvin sekä yksityisellä että julkisella puolella työskenteleviä.

Kaikki opiskelijat tulivat tämän julkaisun kohdealueelta Lapista (74%) ja Pohjois-Pohjanmaalta (26%). Lappilaiset opiskelijat ovat suurimmaksi osaksi Rovaniemeltä, mutta joitakin myös muualta maakunnasta, ja Pohjois-Pohjanmaan opiskelijat ovat kaikki Oulun kaupungin tai sen ympäristökuntien alueelta.

Lähteet

- Asiakastieto. 2020. Viitattu 17.4.2020. Saatavilla: <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/>.
- Jauhiainen, J. 2006. Multipolis: High-technology network in Northern Finland. *European Planning Studies*, 14(10), 1407-1428.
- Lapin suhdannekatsaus 2019. Viitattu 2.4.2020. Saatavilla: <https://lapinluotsi.fi/wp-content/uploads/2019/09/lapinsuhdannekatsaus2019.pdf>.
- Sarja, J. 2013. The actors of a wind power cluster: A case of a wind power capital. *Journal of Urban and Environmental Engineering*, 7(1), 143-150.
- Sarja, J. 2020. Tutkimus muistiinpanot (tiedonkeruu, analysointi ja muistiinpanot). Aineisto kirjoittajan hallussa.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2020. Tuotannon suhdekuvaaja [verkkojulkaisu]. ISSN 1798-5404. Toukokuu 2019. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 30.3.2020. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/ktkk/2019/05/ktkk_2019_05_2019-07-16_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus. 2020. Avainluvut maakunnittain. viitattu 1.4.2020.
- Tilastokeskus. 2020. Tietopalvelu. Keskustelu 30.3.2020.
- Tilastokeskus. 2020. Yritysrekisteri. Yritysrekisterin tiedot vuodelta 2018 järjesteli ja toimitti tutkija Tuula Uusipaavalniemi, Lapin ELY-keskus.
- Valtion ympäristöhallinto. 2020. Yhdyskuntarakenne – Lappi. Viitattu 17.4.2020. Saatavilla: <https://www.ymparisto.fi/fi-FI>.

Kirjoittaja

SARJA, JARI

Filosofian tohtori (FT)

Yliopettaja, liiketoimintaosaamisen johtaminen (YAMK)

Lapin ammattikorkeakoulu

Jari Sarja toimii Lapin ammattikorkeakoulun liiketoimintaosaamisen johtaminen -koulutusohjelman vastaavana yliopettajana ylemmässä ammattikorkeakoulussa. Ennen opetustehtäviä hän on toiminut pitkään elektroniikkateollisuuden asiantuntijatehtävissä (mm. Nokialla) sekä yliopistotutkijana.

Tässä julkaisussa kerrotaan mistä Pohjois-Suomen työpaikat tällä hetkellä koostuvat. Kyseistä tietoa ei ole saatavilla suoraan tilastoista, vaan se on etsittävä yhdistelemällä ja tulkitsemalla erilaisia tilastolähteitä. Pohjois-Suomella tarkoitetaan tässä julkaisussa Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntia. Tarkastelua tehdään sekä toimiala- että organisaatiotasolla, ja samalla tuodaan tiivistetysti esille myös kohdealueen ominaispiirteitä tarkasteltavassa kontekstissa. Opiskelijamme tulevat sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta, ja samoin tämä julkaisu ottaa huomioon molemmat sektorit.

Julkaisu on tarkoitettu Lapin ammattikorkeakoulun toimintaympäristön opetukseen, tutkimukseen ja esittelyyn.